

Guarini

in toen it Kockentors over het veld.

Dat was d' Overker boer so vriendely as wat,
Maer veur d' Wisper een klap in 't gericht.
Die, rebels, is van aore al het pleiten ⁷novit zek;
Kochter is toen veur het hoogste gericht

En weer kwam dus in Bat het geval in kraan
Veur de Drost en de Kockentors van 't land.
It was broep op een buurteug, en dat was aait kwaad,
Maer nou vól 't vromis vast met hór heart.

Want Pieter en Wäner, gestekts op gestekts
Vet een stam van aole. Wisper, iege boer,
Verklaorden, dat sie, met hór Hans-oom, by nacht
Ketter Kockentors tegen haeder op d' loer.

Want de wolf was in 't land en de baek stam op 't veld;
Thiel de Drost was in rep en in veur.
You had' rompien in d' schuldhet hór beidene verkle:
Alle veld tot hen 't land toe was 't hór?

Dat was hie van zien vao te die had' an de Drost,
Doed' as 't dieor in 't veld met hony jing,
d' Klee nog meer, woe eerkids de bakenboom wost
You toebally de Drost en naer sruug

God was tref, xie deden op dat woord jor hór ied.
d' Wisper kregen dus het veld tot an 't land.
Mennij Overker weer toen het heer met wat hiet,
Maer was Bat weer, was wetty in 't land.

- 1) Het veldtoegift, dat de Wisper Toen hie eikenboomie had' allen een
i pleiten te kochtege.
- 2) By wakenjulle stam 't baek op 't veldtoegift. hie Drost dreef daarop an.

133 **III Verzamelde gedichten, met vertaling en tekstkritische aantekeningen**

133 **In Seymour Mulder's Voetspoor . .**

- 134 Biddag veur 't gewas. Veur Ds H. van Lunzen
135 *Biddag voor het gewas Voor ds. H. van Lunzen*
136 De glunige kaerel. Veur S.A. Haadsma, die aait snaait in de Vriezer geschiedenis
137 *De vurige man Voor S.A. Haadsma, die altijd snuffelt in de geschiedenis van Vries*
140 Bij de geboorte van Albertus Lieuwe Mulder. 16 November 1943
141 *Bij de geboorte van Albertus Lieuwe Mulder 16 november 1943*
142 An mien vrund H.J. Prakke op 2 Jannewarie 1944.
143 *Aan mijn vriend H.J. Prakke op 2 januari 1944*
144 Zommermiddag.
146 Ik wol, wy waren nog klein, Herman. Veur Harm Drent.
147 *Ik wilde dat wij nog klein waren, Herman Voor Harm Drent*
148 Lichtmis 1945 Veur een sombere buj van Prakke in verband met "1001 jaar Drente".
149 *Lichtmis 1945 Voor een somber gemoed van Prakke, in verband met "1001 jaar Drente"*
150 Dankdag veur 't gewas. Veur Ds H. van Lunzen.
151 *Dankdag voor het gewas Voor ds. H. van Lunzen*

153 **Maandblad Drent(h)e**

- 154 Oes bommen.
155 *Onze bommen*
158 Drie Podagrysten – Drente 1843–1943. Aan mijn vriend H.J. Prakke
159 *Drie Podagrysten – Drente 1843–1943 Aan mijn vriend H.J. Prakke*
160 Zommermiddag
161 *Zomermiddag*
162 Het vlaggelied
163 Oês liêd
164 An Henk Prakke, veurzitter van 't Drents Genootschap, op de 25ste van Meimaond 1949, de eerste vergadering nao zien eksaomen.
165 *Aan Henk Prakke, voorzitter van Het Drents Genootschap, op 25 mei 1949, de eerste vergadering na zijn examen*
166 De reuzenstien by d'Emder toren
167 *De reuzensteen bij de toren van Emmen*
168 An de Dieverder speulers. Op het Drents Servetje van 27-VI-'50. "Het Drents Genootschap" an de Dieverder speulers op hör eerste lustrum in Hotel Figeland te Diever, de 27sten van Junimaond 1950
169 *Aan de spelers van Diever, op het Drents Servetje van 27-VI-'50 "Het Drents Genootschap" aan de spelers van Diever op hun eerste lustrum in Hotel Figeland te Diever, 27 juni 1950*
172 Octobermaand is Drenthe-maand
173 *Oktobermaand is Drenthemaand*
174 In Memoriam Louis A. Roessingh
175 *In memoriam Louis A. Roessingh*
176 25 jaor "Opbouw-Drenthe"
177 *25 jaar "Opbouw-Drenthe"*

241	<i>De Vrije Pers</i>
241	Lichtmis 1945
242	Kwan, jong Drente!
243	<i>Kom op, jong Drenthe!</i>
244	An oeze doôn
245	<i>Voor onze doden</i>
246	De Geus
247	<i>De Geus</i>
248	Het graf van de vrömden
250	Gedachten van 'n Canadese soldaot
251	<i>Gedachten van een Canadese soldaat</i>
252	De zeier
254	Lichtmis 1946 2 Februari
255	<i>Lichtmis 1946 2 februari</i>
256	H.L., in September '43 vermoord te O.
257	<i>H.L., in september '43 vermoord te O.</i>
258	De Meitied komp
259	<i>Het voorjaar nadert</i>
260	Oompjen
261	<i>Oomlief</i>
262	't Paosvuur.
263	<i>Het paasvuur</i>
264	Hengang
265	<i>Sterfbed</i>
266	De hof bluit
267	<i>De boomgaard staat in bloei</i>
268	't Hunebedde.
268	<i>Het hunebed</i>
270	Bes
271	<i>Grootvader</i>
272	Allerzielen
273	<i>Allerzielen</i>
274	Jong moedertien dreumt
275	<i>Het jonge moedertje droomt</i>
276	Maar... Assen is zo ver van 's-Gravenhage, en men moest juist naar Praag
277	<i>Maar... Assen is zo ver van 's-Gravenhage, en men moest juist naar Praag</i>
278	Karstdag
279	<i>Kerstmis</i>
280	Harfst.
281	<i>Herfst</i>
282	Oês Liêd
283	<i>Ons lied</i>
284	Aovend
285	<i>Avond</i>
286	Drents vlaggenlied
286	<i>Drents vlaggenlied</i>
289	<i>Fabricius – Festijn souvenir-programma 1946</i>
290	Inleiding
291	<i>Inleiding</i>

344 De smid
 345 *De smid*
 346 De zeier
 347 Oompien
 348 Bes
 349 Hengang
 350 Vråge (bij 't henbrengen van 'n vründ)
 351 Harm Tiesing (13 maart 1853–13 maart 1953)
 352 Reiner Robåard (fragmenten)
 361 *Reiner Roodbaard (fragmenten)*
 388 Ellert en Brammert
 389 *Ellert en Brammert*
 396 De Elsiestien
 397 *De steen van Elsie*
 400 Het blöiende zand
 401 *Het bloeiende zand*
 402 Worm d'iemen nooit op de brüne klaver blööt
 403 *Waarom de bijen nooit van de bruine klaver stuifmeel halen*

405 **Oet Jan Naardings hof**

405 De hof bluit
 406 De meitied komp
 407 Zommerrmiddag
 407 Harfst
 408 Aovend
 409 Bes
 410 Hengang
 411 Vraoge; bij 't henbrengen van een vrund
 412 Oompien
 413 Bij de geboorte van Albertus Lieuwe Mulder – 16 Nov. 1943
 414 An Dr. Henk J. Prakke op de 30sten van Novembermaand 1951
 415 An oeze doôn
 416 Het graf van de vrömden
 417 Gedachten van 'n Canadese soldaat
 419 Wij herdenken... H.L., in september '43 vermoord te O.
 421 Karstdag
 422 Gezang 282
 423 De zeier
 424 Lichtmis 1945
 425 Lichtmis 1946; 2 februari
 426 Biddag veur 't gewas
 427 Dankdag veur 't gewas
 428 Allerzielen
 429 't Paosvuur
 430 Ik wol, wij waren nog klein
 431 De reuzenstien by d'Emder toren
 432 Oes Lied

435 **Nieuwe Drentsche Volksalmanak**

436 Rijmbrief van de Podagrissen aan hun herdenkers en aan Drente op 19 Juni 1943
 437 *Rijmbrief van de Podagrissen aan hun herdenkers en aan Drenthe op 19 juni 1943*
 442 Drie Podagrissen – Drente 1843-1943

“Wie zijn levenswerk wil
beschrijven, moet een torso
beschrijven”³

(K.H. Heeroma)

“Drenthe werd zich in hem
bewust van zijn wezen”⁴

(F. Jansonius)

“En ’t haandvol gedichten dat
overblijf is genoeg um nog aait
inspiraotie in op te doen”⁵

(G. Nijenhuis)

ligt veel archiefonderzoek ten grondslag. Helaas konden in het kader van dit onderzoek de familiearchieven van H. de Boer-Naarding en H. Jansonius-Naarding niet opengesteld worden, maar Leo Martinus, de kleinzoon van Jan Naarding, was zo vriendelijk documentatie en beeldmateriaal over zijn grootvader uit zijn privéarchief te verstrekken. Voorts was het een plezier om met hem te praten en te discussiëren over leven en werk van Naarding. De Groninger Archieven waren zo vriendelijk onderdelen van het werkarchief van Naarding dat zich in het archief van de Faculteit der Letteren bevindt, voor de periode van het onderzoek in bruikleen af te staan. De kritische belangstelling van de heer H. Slot voor mijn werk heb ik als zeer prettig en nuttig ervaren. Zijn feedback op het manuscript en bovenal op mijn vertalingen van Naardings poëzie was van groot belang. In alle stadia van de wordingsgeschiedenis van dit boek is hij de betrouwbare rots gebleken die een auteur zich wensen kan. Abel Darwinkel zorgde voor een nadere analyse van Naardings taal. Uitgeverij Van Gorcum – in het bijzonder in de persoon van Sonja Geurts – heeft altijd in dit boek geloofd. Zij gaf mij de tijd om het werk te voltooien.

In mijn zoektocht naar informatie over Jan Naarding en zijn voorouders heb ik verder hulp gekregen van de volgende personen (in alfabetische volgorde) en instanties.

- Hilda Bos-Bos, Bedum, dochter van Jan Naardings jongste zus Hillie
- Berend Eggens, Historische Vereniging Streekeigen Sleen
- Mark Goslinga, Drents Archief
- Rik Klaucke, uitgeverij Van Gorcum (beeldmateriaal)
- A.A. Klifman (Bert), gemeente Almelo
- Fokko Kuipers, Historische Vereniging Zweeloo
- Harm Jan Lesschen, Historische Vereniging Klenckerheugte, Oosterhesselen
- Henk Naarding †, Oude Pekela, zoon van Jan Naardings broer Albert
- Rob Prins, Historische Kring Hoogeveen
- Henk Schepers, Oosterhesselen
- Jan Stoefzand, Plaatselijk Belang Noordscheschut
- Huus van de Taol in Beilen
- Riekus Weggemans, Historische Vereniging Streekeigen Sleen

Slim bedaankt veur je hulp.

zandgebieden hadden gewoond, de enige echte Drenten. In de tweede jaargang van *Saxo-Frisia* (1940) schrijft hij negatief over de boeken *Bartje* en *Hilde* van Anne de Vries. Door de personages Bartje en Hilde op te voeren als typische inwoners van Drenthe, maakte De Vries in zijn ogen een ernstige fout: “De zand-Drent, de echte oude ingeborene voelt zich daardoor beschimpt. (...) Wee de losgeslagenen; de Bartjes, de Hildes, de Veenkolonialen. Hoe weinigen hunner bereiken de veilige oever, waarheen anderen zo veilig leidt de brug der Drentse traditie”, aldus Jan Naarding.¹⁰

Naardings belangrijkste drijfveer zat dus diep. Hij wilde hoeder zijn van de Drentse identiteit en het Drentse eigen. Zijn handelen is ingegeven door de tegenstelling ‘Oeze volk’ (alles wat het Drents eigene vertegenwoordigt) en ‘de vrömden’. De vrömde staat voor invloeden van buiten de provincie, de snelle modernisering van de provincie waarin de Drent zelf achterbleef, het onbegrip om Drent te zijn, maar vooral de Hollandse arrogantie.¹¹ “Drenthe lat zuk deur een boetenstaander niet binnen bekijken”, schreef Naarding in een recensie.¹² Zeven jaar later was hij genuanceerder door in een artikel in *Het Vrije Volk* te stellen dat de vrömde in Drenthe grote veranderingen teweeg had gebracht en de stoot tot moderne ontwikkeling had gegeven. Het enige dat de Drent nog van de vrömde moet leren is: “Zich uiten waar en wanneer het nodig is!”¹³

In 1929 was de Drentse beweging begonnen met de oprichting van het maandblad *Drente*. Voormannen van die beweging waren Naarding, uitgever en publicist Hendricus Johannes Prakke (1900-1992), politicus, bestuurder en latere oprichter van de Nederlandsche Unie Johannes Linthorst Homan (1903-1986) en schrijver, onderwijzer en kenner van Zuidwest-Drenthe Jan Poortman (1897-1984). (Zie afbeelding 1.) Allen hadden de culturele emancipatie van de Drent gemeen. De Drentse beweging waar Naarding deel van uitmaakte, organiseerde zich tijdens de oorlog in de studiekering D.H. van der Scheer, die later omgezet werd in Het Drents Genootschap. Van dat genootschap werd Naarding na het vertrek van Prakke in de jaren zestig voorzitter. Begin jaren dertig had ook J. Linthorst Homan zijn lezing gehouden die later onder de titel *Het stiefkind Drenthe* in druk werd bezorgd. Linthorst Homan schetste hierin het beeld dat Drenthe eeuwenlang ten onrechte achtergesteld zou zijn. Binnen Het Drents Genootschap kwam vooral de culturele emancipatie op de voorgrond door bijvoorbeeld de erkenning van de Drentse streektaal. Daarvoor legde Naarding een belangrijk fundament; met H.J. Prakke groeide hij in de tweede helft van de twintigste eeuw uit tot een invloedrijke cultuurbepaler. De Drentse beweging wilde zich na 1945 omringen met symbolen en een volkslied. Ook de historisering van de afkomst van de beweging werd belangrijk. In al die facetten kende Naarding talenten die hij voor deze Drentse zaak heeft ingezet.

De Drentse studiekering kwam voor het eerst bijeen in 1941. De Duitse bezetter liet dit toe, omdat de beweging geen anti-Duitse propaganda maakte en het onderwerp van de studie niet in strijd was met de cultuurvisie van het nationaal-socialisme. Maar daarmee was het niet onproblematisch, temeer omdat de regionale ideeën van de Drentse beweging en die van het nationaal-socialisme raakvlakken hadden.

10 Vier jaar daarvoor was hij positiever, alhoewel hij wel kritiek had op het gebruikte dialect in *Bartje*. Zie: *Drente* 7 (1936) maart, 6-8.

11 Vgl. Erwin Karel, ‘Oeze Volk en de vrömden: regionale identiteit in Drenthe’ in: Erwin H. Karel, *Grenzen in Drenthe. Vier historische beschouwingen over scheidslijnen in cultuur en landschap*. Assen 2000.

12 *Drente* 14 (1943) mei, 86.

13 ‘Het eigen karakter van het Drentse volksleven’ in: *Het Vrije Volk* 2.6.1950. Zie ook: J. Naarding, ‘De invloed van de “vrömden” in Drentes dorpsamenleving’ in: *Het Vrije Volk* 26.5.1950.

oude taallevens zichtbaar. Op deze literatuur is verschillend gereageerd. Aan de hand van het literaire werk van Naarding zal dit aanschouwelijk worden gemaakt. Ook toon ik in deze studie aan dat het poëtische oeuvre van Naarding een rijke bron is voor taal- en cultureel onderzoek. In het deel *Verzamelde gedichten* zijn Naardings gedichten die in bundels, tijdschriften en liedboekjes tijdens de levensjaren van Naarding zijn gepubliceerd, opgenomen. Rijmprenten, rijmbrieven en afzonderlijk uitgegeven gedichten, veelal speciaal geschreven voor gelegenheden, zijn ook geselecteerd; ze geven blijk van de culturele activiteiten en de culturele betrokkenheid van Naarding. Ook de verzen uit de twee postuum verschenen bundels zijn geplaatst. Gedichten die verspreid in kranten zijn verschenen, zijn niet verzameld. Wel zijn ze – voor zover bekend – in de bibliografie vermeld. We nemen aan dat voor plaatsing van de gedichten Naarding zelf verantwoordelijk is geweest. Na Naardings overlijden in 1963 zijn er geen nieuwe gedichten van zijn hand gepubliceerd; herplaatsingen van gedichten na 1963 hebben wel een plaats gekregen in dit boek.

De gedichten zijn per ‘afdeling’ (bundel of tijdschrift) in chronologische volgorde geplaatst. Hier en daar levert dat enige inconsequenties op, maar een voetnoot duidt dan aan waar en wanneer het desbetreffende gedicht voor het eerst gepubliceerd is. Sommige titels van gedichten zijn bij oorspronkelijke plaatsing aan het eind voorzien van een punt. Dit is overgenomen; maar in de vertaling weggelaten. De geïnteresseerde lezer krijgt daardoor niet alleen een goed beeld van het ‘hergebruik’ van Naardings gedichten, maar ook van zijn veranderende opvattingen over de Drentse spelling en interpunctie.

Helaas hebben de samenstellers van de bloemlezingen *Dååd en drööm* en *Oet Jan Naardings hof* niet vermeld welke versie van de gedichten zij geselecteerd hebben. De bezorgers van *Oet Jan Naardings hof*, leden van de Drentse Schrieverskring, tekenen aan: “Vanzölf zal men ok een antal gedichten van Naarding tegenkommen, die ok in de bundel “Daod en dreum” plaosd bint, maor ok nogal wat wark, dat niet zo arg bekend is, bij veurbeeld oet ’t illegale bundeltie “In Seymour Mulders voetspoor” en oet “De Vrije Pers”.¹⁵ Wij hebben in deze beide bundels echter veel overzetsfouten aangetroffen. Om aan te geven dat het om evidente ‘typefouten’ gaat, staat achter het woord het kenmerk [sic].

Naarding gebruikte in zijn Drents veel verouderde woorden. Gerriet Wilms heeft daarover in een bespreking van het gedicht *Hengang* in het maandblad *Drenthe* verklaard: “Kenmerkend voor elke goede dichter is wel, dat hij het oude woord weet te vernieuwen. Ieder doet dit op zijn manier. Bij Naarding is het vaak het oude woord, dat voor vijftig jaar nog levende taal was in het oude landschap, maar dat nu welhaast verdwenen is.”¹⁶ Naarding was in dat opzicht een bewaarder van de streektaal. Daardoor is zijn taal voor menigeen niet (meer) toegankelijk. Om die reden zijn de gedichten in het Nederlands vertaald, zodat een breed publiek – ook zij die het Drents niet machtig zijn – hier nu kennis van kan nemen. Wij hebben besloten tot een prozavertaling; dat heeft als gevolg dat rijm en strofenbouw (metrisch en ritmisch bezien) merendeels niet in stand gebleven zijn.

Van ieder gedicht is één vertaling opgenomen; de weergave is geplaatst bij het oorspronkelijk gepubliceerde gedicht, de oudste versie zoge-

15 *Oet Jan Naardings hof* (1969) 7.
16 ‘Bij nader inzien. Commentaar op Drentse gedichten’ in: *Drenthe* 28 (1957) maart, 10.

Afbeelding 1.
Hendricus Johannes Prakke (1900-1992). (Bron: Wikipedia)

Afbeelding 2.
Jan Naarding, circa 1930. (Bron: archief LGM)]

Afbeelding 3.
Aankondiging van de opening van de Dr. J. Naardingschool
te Hoogkerk, *Nv/hN* 8.5.1963. (Bron: Delpher)

1

2

3

koop wordt beschreven van het “Nardinge erve ende goet gelegen inde buerscap to Meppenende kerspellen van Swele mit alle synen to behorenen” aan het Olde Convent klooster te Groningen. Dit was een vrouwenklooster van de Franciscaner orde, gelegen aan de noordzijde van de Roode Weeshuisstraat. Na de Reductie van Groningen (1594) vervielen de bezittingen aan derden, waaronder ook het Nardinge erve te Meppen. Wie de nieuwe eigenaar werd, is niet bekend, maar in het midden van de 18^e eeuw werden boerderij en erf verkocht aan Oldenbandringe te Oosterhesselen.

Er zouden tot circa 1770 Nardinges aan de boerderij verbonden zijn. In 1774 werden de haardstedengelden voor de erve betaald door een zekere Jan, meyer op Nardinge; waarschijnlijk zijn er dan dus geen Nardinges meer op de erve.

Tot circa 1600 kwamen er veel Nardinges voor in allerlei registers en akten. In 1565 werd een Klaas Nardinge vermeld in een goorsprakeboek; in dezelfde boeken in 1578 en 1600 ook een Egbert Nardinge (in 1600 geschreven als Nardinck). Ook werd er in 1635 een Hermen Nardinge genoemd in een verslag van een schultengerecht; hij kwam ook voor in het belastingregister van Zweeloo van 1612 voor de buurtschap Meppen met een eigendom van 15 mud. Mogelijk zijn Hermen en Egbertien Nardinge kinderen van de reeds genoemde Egbert Nardinge. Egbertien Nardinge werd door Prakke beschreven als “de toveresse van Meppen”. Omstreeks 1615 klaagt de hervormde classis namelijk over de toverij van een vrouw met de naam Na(a)rdinge.

Egbertien was een trouwe kerkgangster geweest; na de Reformatie maakte zij zich zorgen over de ‘nieuwe leer’. Op een avond klopt heerroom bij haar aan. Hij kwam uit het Munsterseland, was door God gezonden en bracht haar een kruik wijwater. Zij kreeg de opdracht dat gewijde water te gebruiken overal waar de mensen er behoefte aan hadden. Zij vervulde deze boodschap vervolgens in het Zuidenveld, en haar faam strekte zich spoedig uit tot ver in de omgeving. De aanhangers van de nieuwe leer echter betichtten haar van tovenarij en brachten haar aan bij de synode en de rechters. Maar dezen hielden zich doof, en daardoor kon Egbertien nog jarenlang ongehinderd haar gang gaan in het Zuidenveld.

Naarding schreef daarover: “Ik meen uit de stukken te mogen concluderen, dat ze ongeveer optrad als zendeling van het voor geweld wijkende katholicisme aldaar en dat die “toverij” maar een stok was om haar te kunnen slaan.”²¹

Jan Naarding heeft een uiteenzetting gepubliceerd van het ontstaan van namen, eindigend op “-ing” of “-inge”.²² Daarover schreef hij: “Zo drukte *ine*, *ing*, *inge* of *inga* tenslotte niets anders uit dan: behorende tot het geslacht, (of) de hoeve, het land van.” Wat dus suggereert dat het geslacht Nardinge niet per se genoemd hoeft te zijn naar de boerderij (erve), maar eerder omgekeerd: “de hoeve behorende tot het geslacht Nardinge”. Hieruit kan dan de conclusie getrokken worden dat hier dus toch het van oudsher zo genoemde geslacht Nardinge gewoond heeft, dus dan waarschijnlijk wel één familie. Hoe de mogelijke familierverbanden tussen de hier genoemde personen lagen, is niet meer te achterhalen.

Hoe is nu de naamsverandering van Nardinge in uiteindelijk Naarding verlopen?

- 21 Brief Naarding aan Van Lunzen van 23.8.1940. Geciteerd in *Het Kerkkrantje* (1967) lentemaand. Zie ook: Olde Hein (H.J. Prakke), *Egbertien de toveresse van Meppen. Rond de Heerdsteede bij Olde Hein*. Meppel 1985. Dit verhaal verscheen het eerst in: H.J. Prakke (sam.), *Volksverhalen uit Drenthe, of: De bruid waarom niemand danste*. Utrecht/Antwerpen 1980, 70-72. In het ‘Woord vooraf’ in *Oet Jan Naardings hof* (1969) 10 merkte Prakke over Meppen (ook de woonplaats van Prakke) de Naardingtraditie van wevers en de tovenaresse op: “Nu ook onze Dr. Jan Naarding was een tovenaars met woorden en vele van zijn woordweefsels zullen bij ons en bij volgende generaties van Drenten in ere blijven.”
- 22 *Oet Jan Naardings hof* (1969) 48.